

Жарко ЂУРОВИЋ

ТРАГОМ РЕЗИГНАЦИЈСКИХ ВИЗИЈА

Колико год био у концентрацији критичког мишљења, плашим се да нећу моћи шире да објасним сложеност Бањевићевог пјесничког дјела. Феноменологија једног стваралачког конструкта не мора се подударати са феноменологијом другог, што не значи да се они не могу валоризовати. Могу посебно у теоријском есеју, који се сматра најприкладнијим обликом критичког валоризовања.

Да бисмо нешто именовали, морамо препознати предмет тога именовања. У овом случају ријеч је о пјеснику чије идеје конвергирају према медију апстракције, која се поистињава што је уплив субјекта доминантнији.

Бањевићева поезија творена је на матрици чистог субјекта. То изискује посебан напор читања, пошто субјект неће да зна за тзв. праволинијску рецепцију. Она се крије унутар симбола и асоцијацијских одсјаја.

Није довољно да мисли теку без сметњи у вербалном смислу. Битно је шта садрже у себи и како се то прелама кроз креацијски спектар. Постоје правила, али су она, кад је у питању стваралачка креација, измјенљива. Сваки прави стваралац подложен је измјенљивости креацијског поступка. Она се, уосталом, по тој особини и препознаје.

Узмимо Тина или Црњанског. Они имају своју мелодију стиха чија визија посједује доживљајну пуноћу.

Слично можемо рећи и за Бањевића, коме је основни елеменат омогућио праву реинтеграцију тренутка у вријеме, обогативши га доживљајном слојевитошћу.

Овдје с разлогом нећу помињати форму. Не бар као најбитнију саставницу пјесме. Зашто? Постоји евидентан разлог за то: форма се може мјерити и објашњавати, а онај унутрашњи слој у пјесми, природом свога заштивања, најчешће је сакривен. До њега треба допријети као до трансцендентног центра из кога обично прокључа енергија заноса. А она сублементира исказ.

Кад сам поменуо сложеност Бањевићеве поезије, имао сам у виду један незаобилазан показатељ. Наиме, Бањевић хвата мисао у тзв. пред-вербалном стању. То је оно стање кад ријечи из надреалног склопа прелазе у врсту умножене симболичке опредмећености. Таква поезија нема калуца, што је и схватљивио. Субјект се клони свега што није у својини дубинског засјека. Тако и сами чулни односи са стварима добијају својство појачане транзитности. Ствараочева интуиција условљава ту транзитност. То је посебно видно у *Побунама ума*, гдје је, више него у другим пјесниковим збиркама, изражено егзистенцијалистичко осјећање напуштености човјека. Свијет је схваћен као врста понора, детерминисаног изнутра вишком човјекове немоћи. У тај понор поета је чуђенички загледан, питајући се да ли је могуће сред његове таме наћи примир и спас. Бањевић се просто сродио са бесмислом живота, увидјевши да чак ни божанска моћ не може ништа да измијени у тој сфери: *Наша грјешна мати природа је луда / а сметени отац бескрајно безумље. Отац наше мати и оца нашега / пружа се из бездна до бескраја вјечна.*

Сложићемо се са мишљу да је субјективност основа дјела и да она изискује од ријечи моћ конституисања, разумије се уз помоћ ауторове интуиције.

У примјеру Бањевића, стихови су надојени упливом субјекта. То се највише односи на стихове елегијског карактера, будући да су у њима све еманације подложне његовој супремацији. Дакле, субјект је господар контемплације која се умножава што је субјект отворенији према обликованом предмету. Битно је да буде очуван изворни облик наведеног захтјева. Бањевић је о томе и те како водио рачуна. У први план творења поетске мисли ставља осјећање, а тек послије тога могу доћи друге атрибуције. Очито је да се поета држи гледишта да се осјећањем доказује своје *јесам*. У томе га не омета резигнацијска рефлексивност живота. Чак бих рекао да она стимулише имагинацију на веће слободе и на плану смисленог и језичког богатства.

Појам сновности у Бањевићевој поезији има привилегован статус. Ваљда зато што је сан најближи интуитивном животу и што са сликама, без обзира на њихову врсту, одржава присност. А присност је лирског кода. Мека и прозачна. Нарочито кад се ради о крхком човјековом бићу, чији је унутрашњи свијет застрт тамом и искушењем: *Дубоко тужан у својој самоћи / већ онако рањен од свога рођења / с раздрљеним лицем раван својој ноћи / ја се питам лудо па нашта ми бдјења / и потоци суза и толико врења? Умрла душа, ја немам спасења!*

Како се времена смјењују, тако су смјењиве идеје и осјећања. Радикализује се њихова креацијска суштина. Медитација све више уступа мјес-

то редукцијском творењу пјесме. Иде се на сажмено и рефлексивно, јер у томе гесту има више простора за игру и домишљање. Бањевић је озбиљно схватио предности оваквог стваралачког одређења. Ту је особину преузео од Тина који је болна осјећања довео до највише креацијске скале, не испуштајући из вида рефлксију, пошто она најбоље детектује унутрашње немире бића.

Сличне немире запажамо и код Диса, који је бол умио да разгрне у његовом најдубљем слоју. Права пјесма и нема друго извориште до изворишта дубине, будући да се у њој зачињу и разрастају магновена стања пјесниковог субјекта. А субјект је сам по себи у дослуху са супстанцијом. Открива је у њеној бивствујућој пулсацији. Бањевић супстанцију тражи свуда: у завичајном окружењу, у феномену човјековог кратковјечја, у силама природе које су одувик имале пресудан утицај на дух бића. И један и други феномен одређују суштину идентитета, који је по Хајдегеру власништво догађаја. Не ради се ту о датумски одређеном догађају, него о нечему што призива нутрено дешавање бића у заносу. Пјесника непрекидно прати омамљиво стање заноса. Једнако кад лирски фиксира завичајне слике или када рашчворује неки трауматски порив у себи. Екстазом се долази до бивственог слоја.

Рећи ћемо да захтјев његовог емитовања искључиво лежи у језику који прима и одашиље визије пјесниковог свијета. Језик у Бањевићевој поезији брижљиво је одњегован. Способан је да брзо преокреће доживљајне кодове, дајући пјесми неочекиван градицијски ток, изнутра подупрт снажном емоцијом. Поред вербалног значења, језик пјесничку мисао опскрбљује семантичким преносницима идеја. Најдоминантнија је она која протежира узајамну везу човјека и природе. Дакако, у њој поета није занемарио ни њихова „трвења”, настала у моментима када се природа исказује у негостољубивом виду.

Највише се дозива оно што се жели. То може бити застрвен сто за очекиване госте, море које својим зовом позива човјека на упијање бројних чароликости. Поета га довикује не би ли тако што више упитника у себи разријешо. Посебно она о пролазности, о крхкости тијела и о ломљивоссти сузе у брижном оку. Небо и земља намећу се човјеку као окриља. Као неодвојиве дестинације које обогаћују једна другу загонетком постојања. Вуку пјесника себи да би могао њихов сјај и бескрај чулно и на друге начине присвајати. Бањевићева поезија о мору заправо заговара гошћење чула таквом врстом присвајања. И оно је филозофија у истој мјери као и отуђеност. Прате се узајамно попут сила исте теже.

Иако поезија исказује суштине у једном вишем реду ствари, она упијено уводи у систем игре појачавајући смисленост њене заводљиве плиме.

У збирци *До ископи* игром су повезани сви унутрашњи агенси, од емоције до спознаје, чинећи језик живом поетском материјом. Материјом са завидним стваралачким учинком. Тај учинак мјеримо и модерношћу стиха и сврховитошћу идеја које га носе. Ту прије свега мислимо на *Побуне ума*, чију вокацијску припадност вежемо за пуну модерност израза. Рекао бих, чак, да она претходи Зоговићевој поезији, а по поетском сензибилитету често се издиже изнад ње. У Бањевићевој поезији, оној из прве (тридесете године) и оној из друге фазе стварања (шездесете године) налазимо модерну пројекцију свијета и цијело богатство одабраног језичког медија, у коме стара ријеч добија нову версификаторску пресвлаку и оживотворење.

Одраз свијета најприје се артикулише путем присности. Од поете зависи у којој ће мјери да експлоатише ту присност и каквог ће склопа она бити. Присност представља најживљи контакт са бићем. Бањевић је узноси као нешто незаобилазно. Чак и у оним тематским круговима који имају филозофски дискурс. Наведена присност има своје флуиде таложења и тамо гдје се она не очекује – бунт. Бунт води полету пјесникових осјећања. Она имају одраз на иновације у језичкој сфери.

Веома је евидентан њихов уплив у пјесме завичајне тематике. У тој сфери могао би се сачинити богат биланс нових израза који убједљиво и свјеже тонирају пјесников доживљајни атлас. Бањевићева поетска свјетина потврђена је и тиме што свака предметна заокупљеност има асоцијативне референце. Очито да је поета био свјестан да се поезија твори на амалгаму човјека и простора коме припада. Ријеч је о црногорском простору као инспиративном врелу.

Многе Бањевићеве пјесме дате су у ритмици која је блиска тужбалици. Судбина човјека у кршевитом амбијенту, у завичајним Пјешивцима, исказана је суптилним стихом, рекао бих, у разноликим варијантама, у које ћемо посебно уврстити варијанту са елегијским коријеном. Нагласићу да такав коријен пјесников доживљај веже за биће трагике, која је од древнина овдје била пратилачко својство угрожене егзистентности. Поета ју је фиксирао до раздирућег бола. Са страхом од нестанка и смрти, тим најчешћим стваралачким опсесијама. Поменути бол додирује дно најинтимнијих осјећања, дајући фикцији и реалности жељено премошћење.

Ако бисмо свестраније сагледали вокабулар Бањевићевих пјесама, уочили бисмо њихово ослањање на народни говор. У питању је сликовит говор, са финим доживљајним нијансама. Без механичке путање, која би слабила њихову изворност. Пјесник филтрира предметно, дајући му *свој* образац обликовања. Пјесник и социјалну ситуацију уводи у посјед поетске валоризације. Таква је пјесма о Светом Василију Острошком. Она има

сатиричку арому, поштеђену било какве тирадности и клишеа. Сам сад-ржај наметнуо је облик вокације баладичног карактера. Ако већ божја тема окупира филозофију, у сличној се мјери намеће и поезији. Овдје се поетски визира социолошка страна, а не вјерска норма и свијест. Божји пастир Василије немоћан је да поправи неравнине живота. Фикција не рађа хљеб!

Основа за поетску визију не тражи се само у ономе о чему се размишљало, него и у ономе што тек треба унијети у визије – на имагинацији заснованим слућењима. Она су у Бањевићевом примјеру добила неслућену обилност, посебно у оним сегментима који одишу резигнацијским штимунгом. Резигнација је моделована на више начина, од којих издвајамо онај са контекстом пролазности и смрти. Како је пјесникова природа неприлагодљива отуђеној стварности, резигнација се ширила и ван назначених зона. Поета је коначно схватио да се у друштву не могу очувати етичке норме чедно исклијале на завичајном простору. Гдје се год коракне, чекају негве очаја. Бањевић не тражи коректив за такво стање. Акцента га таквим какав јесте. Најчешће са претилачким наумом. Можда је оно и условило појачан резигнацијски набој у доживљајној матрици.

Једна од великих врлина Бањевићевог пјесништва огледа се у примјени дејствујуће симболике. Боравиште јој је у подтексту. У оној сфери која се импликује маштом као изабраником креације. Маштом у одабиру и језичких и мисаоних резолуција. У њих је поета убризгао живе одсјаје свог унутрашњег свијета, са постојаном модерношћу у изразу и идејама.

Žarko ĐUROVIĆ

ON THE TRACE OF RESIGNATION VISIONS

Summary

In his text Đurović explains the resignation vistas in Banjević's poetry, pointing that Banjević does it with full experiential stratification. From the abstract medium he draws out vital essences and meanings, in a way that he observes the idea and the expression through the prism of coalescing. Đurović also observes changeability of Banjević's creative procedure. Some of his poems have a short form, with a prevailing reflective note, but the portion of balladic poems with a form of epic poems is also very notable.

The author of this text daringly notes that Banjević „catches” the thought in a preverbal state, then these words, from the so called „surreal scope” transform into the form of multiplied symbolic and other subjectivisation. Further, it is pointed out that the verses of this poet are nursed by a rich subject, especially in those poems which have a resignation character and elegy code. Feeling has a priority in the creation of poetic thought, and it is followed by other attributions, happily woven into the poetic inspiration.

